

Feofan Prokopovych offered a special ethics course for teachers and students. The main goal of this course was to teach teachers to behave properly and do good deeds. M. Kozachynskyi defined a list of virtues that a cultural teacher should possess: prudence, justice, moderation, courage, and defending one's own opinion. G. Konyszynski defined the peculiarities of the teacher's behaviour and moral qualities. These qualities included a sense of responsibility for one's actions, freedom of choice, moral behaviour, and the ability to perform moral acts.

It has been established that since the nineteenth century, the issue of forming a teacher's moral and ethical culture has been considered in teacher seminaries and pedagogical institutes.

Keywords: *stages, moral and ethical qualities, values, culture, teacher, education, formation, development.*

Стаття надійшла до редакції / Received 01.03.2025

Прийнята до друку / Accepted 25.04.2025

Унікальність тексту 100 % («StrikePlagiarism» ID 331398016)

© Василь Павлович Жуков, 2025

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2025-12-1>

УДК 37.014:005.6

Любомира Василівна Ілійчук

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4274-6903>

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри початкової освіти та освітніх інновацій,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИМІРІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Наукова стаття присвячена аналізу поняття «моніторинг якості освіти» в контексті сучасного наукового дискурсу. Використані методи дослідження дозволили оцінити сучасний стан порушеної проблеми, зіставити наукові концепції та сформувати цілісне бачення сутності досліджуваного феномена. За результатами дослідження виокремлено такі підходи до моніторингу якості освіти: інформаційно-статистичний, прогностично-продуктивний, управлінський, системний і технологічний. Результатом наукового пошуку став подальший розвиток наукового поняття «моніторинг якості освіти» як систематичного, комплексного та безперервного процесу спостереження, збору, аналізу й інтерпретації даних про стан освітньої системи та відстеження тенденцій розвитку якості освіти на національному, регіональному та інституційному рівнях, спрямованого на оцінку відповідності освітніх послуг та результатів освітньої діяльності вимогам законодавства та встановленим стандартам, потребам стейкхолдерів і суспільства. Висновки підкреслюють інтегративну роль моніторингу як інструмента діагностики й стратегічного вдосконалення системи освіти в умовах європейської інтеграції України.

Ключові слова: *моніторинг, якість освіти, моніторинг якості освіти, стандарти освіти, європейська інтеграція.*

Вступ. Прагнення України до інтеграції з європейською спільнотою та усвідомлення ключової ролі високоякісної освіти у соціально-економічному розвитку держави зумовили актуальність проблематики якості освіти у дискурсі сучасної педагогічної науки. Безумовно, що підвищення якості освіти розглядається як передумова сталого

розвитку суспільства, економіки й добробуту кожного громадянина України, що відтворено в основних цілях національної стратегії розвитку освіти. Реалізація цього стратегічного напрямку трансформації системи освіти в нашій країні забезпечує розв'язання цілого комплексу завдань, серед яких фундаментальне значення має

моніторинг якості освіти. І це не випадково, адже саме моніторинг виступає інструментом оцінки ефективності освітніх реформ, виявлення системних проблем та забезпечення адаптивності системи освіти до сучасних потреб суспільства, зокрема в умовах освітніх ризиків. У науковому дискурсі ця проблема набуває додаткової актуальності з огляду на необхідність розроблення цілеспрямованих й чітких механізмів та дієвих інструментів збору й узагальнення інформації щодо відповідності якості освіти європейським і національним стандартам.

Фундаментальні засади моніторингу якості освіти були сформовані й розвинені завдяки вагомому внеску таких видатних дослідників, як О. Локшина (2004), Т. Лукіна (2004; 2006; 2007; 2020; 2021), О. Ляшенко (2004) та інші, які заклали підґрунтя для розуміння теоретико-методологічних основ моніторингу як інструменту забезпечення якості освіти. Подальше дослідження цієї проблематики знайшло відгук у працях таких учених, як М. Барна (2006; 2020), Г. Єльнікова (2005), І. Маноха (2007), Н. Пасічник (2013), В. Приходько (2007; 2010; 2011), З. Рябова (2004; 2013) та інші. Їхні напрацювання охоплюють широкий спектр питань, які стосуються розроблення механізмів та стратегій моніторингу якості освіти на різних рівнях управління, визначення перспективних напрямів удосконалення моніторингових процедур, апробації процедурних інструментів моніторингу якості освіти на всіх рівнях її функціонування.

Спираючись на результати попередніх досліджень, нами було здійснено аналіз окремих аспектів моніторингу як невід'ємного складника системи забезпечення якості освіти, визначено концептуальну основу моніторингу, яка охоплює ключові положення щодо мети освіти, сутності якості освіти та ролі моніторингу в її забезпеченні, дослідила моделі, види моніторингових досліджень, принципи й функції їхньої організації та рівні функціонування (Ілійчук, 2021a, 2021b). Проте ці дослідження не передбачали комплексного аналізу моніторингу якості освіти в контексті сучасного наукового дискурсу, що зумовило потребу у поглибленому вивченні цього феномену. Такий підхід дозволяє не тільки узагальнити наявні наукові розробки, а й окреслити перспективи подальшого розвитку моніторингу як багатогранного явища, що показує динаміку сучасного наукового

дискурсу в площині педагогічної теорії та освітньої практики.

Метою дослідження є здійснення всебічного аналізу поняття «моніторинг якості освіти» задля з'ясування його сутності, змісту й обґрунтованості використання у предметному полі педагогічної науки та практики, визначення ключових підходів до формулювання сутності досліджуваного феномена і на цій основі подальшого розвитку тлумачення цього поняття.

Методи дослідження: порівняльний аналіз наукових джерел для з'ясування сучасного стану проблеми дослідження й виокремлення основних напрямів наукового пошуку, синтез і узагальнення для зіставлення різних концепцій і моделей моніторингу якості освіти, формування цілісного бачення означеної проблеми в сучасному науковому дискурсі.

Основні результати дослідження. У сучасній науковій літературі простежується багатогранність підходів до осмислення дефініції «моніторинг якості освіти», що дозволяє систематизувати їх за різноманітними концептуальними напрямками.

Для з'ясування сутності поняття «моніторинг якості освіти» звернемося до «Енциклопедії освіти» (Кремень (ред.), 2021), де ця дефініція трактується як спеціально організована система, що охоплює процеси збору, аналізу, зберігання та поширення даних про стан якості освіти, прогнозування динаміки та виявлення ключових тенденцій її розвитку на основі об'єктивних даних, а також розробку науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень задля підвищення ефективності функціонування освітньої сфери. Об'єктами моніторингу якості освіти виступають різноманітні аспекти: освітні системи різного рівня (загальна середня, професійна, вища освіта, а також інституційні, муніципальні, регіональні, національні системи), результати навчальної діяльності, зокрема показники успішності, характеристики суб'єктів освітнього процесу, такі як стан здоров'я, рівень соціального захисту, умови життя та навчання, готовність до професійної діяльності, ступінь задоволеності наданими освітніми послугами, взаємодія між споживачами освітніх послуг та освітнім середовищем або соціальним оточенням, процеси функціонування й розвитку освітніх систем, зокрема управління ними. Крім того,

моніторинг охоплює складники освітнього процесу: умови та ресурси для його реалізації (матеріально-технічна база, санітарно-гігієнічні норми, нормативно-правове забезпечення, кадровий потенціал, фінансове забезпечення, навчально-методична база), організаційні аспекти (структура освітнього закладу, режим функціонування, контингент здобувачів освіти та їх диференціація за різними критеріями), результати впровадження змін, таких як освітні реформи, оновлення навчальних програм чи стандартів освіти тощо (с. 588).

На основі аналізу низки репрезентативних студій було систематизовано концептуальні погляди науковців щодо інтерпретації феномену «моніторинг якості освіти», відповідно до яких ця дефініція розглядається таким чином:

1) як специфічна система, що охоплює процеси збирання, обробки, зберігання та розповсюдження даних про стан, тенденції й динаміку розвитку освітньої системи, спрямована на прогнозування, розроблення рекомендацій та обґрунтування управлінських рішень, які сприяють підвищенню ефективності її функціонування (О. Локшина (2004), Т. Лукіна (2004; 2006; 2007; 2020; 2021), О. Ляшенко (2004), І. Проценко та К. Гудименко (2015));

2) як емпіричне накопичення даних щодо властивостей і характеристик освітньої системи з метою їх подальшого аналізу (О. Авраменко (ред.) 2011; Н. Пасічник (2013));

3) як комплексне дослідження різноманітних параметрів і компонентів функціонування системи освіти або окремих її інституцій, зокрема таких аспектів, як якість підготовки фахівців, фінансове

забезпечення, стан матеріально-технічної бази тощо (Г. Єльнікова (2005), З. Рябова (2004), Л. Сігаєва (2016), Є. Хриков (2016));

4) як сукупність контрольно-діагностичних процедур, спрямованих на відстеження організаційно-управлінської діяльності суб'єктів освітнього процесу, оцінку рівня їхньої професійної компетентності й навчальних досягнень (М. Барна та Л. Медвідь (2020); М. Барна та О. Гірний (2006), І. Маноха (2007), А. Денисова (2022), О. Коваленко (2024)).

Таким чином, моніторинг якості освіти є багатограним феноменом, який інтерпретується дослідниками через різні концептуальні погляди, систематизація яких дозволила виокремити декілька ключових позицій, згідно з якими моніторинг виступає як конкретна система збору й обробки даних для прогнозування та управлінських рішень, як емпіричне накопичення даних для аналізу характеристики освітньої системи, як комплексне дослідження параметрів функціонування освіти, як сукупність контрольно-діагностичних процедур для оцінки компетентностей і результатів навчання. Такий плюралізм підходів визначає складність та багатокomпонентність моніторингу якості освіти, що вимагає інтеграції різних стратегій для забезпечення ефективного управління та розвитку освітньої сфери.

Проведений аналіз та систематизація наукових джерел дали нам змогу виокремити й узагальнити ключові підходи до тлумачення сутності поняття «моніторинг якості освіти» в контексті сучасного наукового дискурсу (рис. 1).

Рис. 1. Наукові підходи до моніторингу якості освіти у сучасному дискурсі. (Джерело: авторська розробка)

У контексті цієї наукової розвідки схарактеризуємо кожен із цих підходів:

1. Інформаційно-статичний підхід до моніторингу якості освіти.

На основі аналізу цільової спрямованості моніторингу якості освіти науковці виокремлюють інформаційно-статистичний підхід, який інтерпретує моніторинг як самоціль, що зводиться до накопичення даних про відповідність встановленим нормам, стандартам і критеріям якості. Відтак сутність моніторингу розкривається через зіставлення характеристики об'єкта з розробленими стандартами та вимогами, що висвітлено у працях О. Авраменка (ред.) (2011). Дослідник акцентує на значенні якості освітнього процесу, характеризуючи моніторинг як безперервну, теоретично обґрунтовану систему з діагностично-прогностичним потенціалом, що забезпечує збирання, систематизацію, аналіз і розширення даних про якість освітніх послуг залежно від їх відповідності поставленим цілям і досягнутим результатам. Н. Пасічник (2013) наголошує на всебічному відстеженні показників освітньої діяльності та акцентує на важливості діагностичних і прогностичних можливостей моніторингу в оцінці якості освіти.

З огляду на це, можемо підсумувати, що моніторинг якості освіти трактується як систематичний процес збирання, обробки й аналізу даних, спрямований на встановлення відповідності освітньої практики нормативним стандартам і цілям освіти. Такий підхід вирізняється емпіричною спрямованістю, що позначається на об'єктивному відтворенні стану освіти через статистичні показники, а також діагностично-прогностичними можливостями, що забезпечують базу для оцінки й часткового передбачення розвитку освітньої системи. У поглядах дослідників моніторинг постає як автономна система, що виконує функцію інформаційного забезпечення, однак його роль обмежена констатацією фактів і порівнянням із заданими критеріями, що зменшує його стратегічний вплив на управління чи реформування освіти. Отже, інформаційно-статистичний підхід відтворює моніторинг якості освіти як інструмент контролю й аналізу, який створює підґрунтя для подальших управлінських

рішень, але сам по собі не передбачає їх реалізації.

2. Прогностично-продуктивний підхід до моніторингу якості освіти.

Дослідники, які представляють прогностично-продуктивний підхід, зокрема М. Барна та О. Гірний (2006), І. Маноха (2007) інтерпретують моніторинг як процес систематичного відстеження ефективності та аналізу динамічних змін в освітньому середовищі, спрямований на прогнозування його подальшого розвитку та формування обґрунтованих рішень щодо вдосконалення системи освіти. Їхні праці підкреслюють значення моніторингу як інструменту оцінювання якості освітнього процесу та стратегічного управління. Цю позицію підтримують А. Денисова (2022), О. Коваленко (2024), які розширюють концепцію моніторингу, додаючи до неї прогностичний вимір. Вони визначають його як спеціалізовану систему, що базується на безперервному, тривалому спостереженні, контролі та оцінці стану освітньої системи, а також на передбаченні її розвитку на основі достовірних даних про тенденції та динаміку змін. Такий підхід, на їхню думку, сприяє не лише діагностиці поточного стану, а й розробці адаптивних стратегій управління якістю освіти.

На основі аналізу поглядів науковців можна дійти висновку, що сутність цього підходу полягає в інтерпретації моніторингу якості освіти як багатофункціонального процесу, який сприяє систематичному відстеженню стану освітньої системи з подальшим прогнозуванням її розвитку. Моніторинг за цим підходом має не лише діагностичну, а й продуктивну спрямованість, орієнтовану на активне управління якістю освіти. Його виняткова особливість полягає в безперервному спостереженні й аналізі динамічних змін, що забезпечує можливість визначення певних тенденцій розвитку освітньої системи й на цій основі формування певних адаптивних управлінських рішень. Таким чином, цей підхід підкреслює стратегічну роль моніторингу якості освіти, яка виходить за межі пасивної оцінки, забезпечуючи механізм активного впливу на розвиток освітньої системи через інтеграційну діагностику, прогнозування та практичну реалізацію управлінських ініціатив.

3. Управлінський підхід до моніторингу якості освіти.

У рамках управлінського підходу низка науковців, зокрема Т. Завгородня (2020), Т. Лукіна (2004; 2006; 2007; 2020; 2021), О. Локшина (2004), О. Ляшенко (2004) розглядають моніторинг як ключовий інструмент інформаційного забезпечення процесів управління в освітній сфері. О. Ляшенко (2004) визначає моніторинг якості освіти як комплексну сукупність заходів, спрямованих на збирання, обробку, аналіз і поширення даних, що дозволяють оцінити стан функціонування суб'єктів освітньої діяльності, виявити закономірності їхньої динаміки та спрогнозувати перспективи розвитку на основі отриманих емпіричних даних. Дослідниця підкреслює, що моніторинг якості освіти як засіб вивчення освітніх систем одночасно виступає і як об'єкт теоретичних досліджень, і як сфера педагогічної діяльності (с. 22).

Схожій позиції дотримується О. Локшина (2024), яка трактує моніторинг як інтегровану систему збирання, систематизації, зберігання та передачі інформації про стан освітньої системи. Ця система, за її концепцією, забезпечує безперервне відстеження ключових показників, прогнозування тенденцій розвитку на основі об'єктивних даних і розробку науково обґрунтованих пропозицій для оптимізації управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності функціонування освітньої галузі (с. 28). Т. Завгородня (2020) доповнює цю інтерпретацію, наголошуючи на значенні моніторингу для вдосконалення управлінських механізмів у системі освіти. Вона звертає увагу на те, що регулярність інформаційного моніторингу слугує основою для оперативного реагування на внутрішні та зовнішні зміни в освітньому середовищі, що сприяє підвищенню якості управління (с. 165).

Т. Лукіна (2007) пропонує розглядати моніторинг як спеціалізовану систему, що охоплює збирання, обробку, зберігання та поширення відомостей про стан освіти з метою прогнозування її розвитку та формулювання рекомендацій для управлінських рішень, які підвищують ефективність освітньої галузі. Вона зазначає, що об'єктами моніторингу можуть бути

як окремі підсистеми освіти (наприклад, середня, вища чи післядипломна освіта), так і різні рівні її організації (національний, регіональний, інституційний), а також види діяльності (управлінська, навчальна, виховна) і процеси (педагогічні, адміністративні). Аналіз цих компонентів, на її думку, спрямований на виявлення факторів, що впливають на досягнення стратегічних цілей освіти, де якість виступає центральною категорією, яка визначає мету й напрями моніторингових досліджень. Узагальнюючи різні концептуальні підходи, Т. Лукіна (2020) виокремлює три основні характеристики моніторингу: інструмент управління якістю освіти, інформаційна база для оцінки стану галузі та механізм систематичного збору даних (с. 110). Спираючись на дослідження Т. Лукіної (2004, 2006), можна виділити такі специфічні риси моніторингу: відрізняється від інспектування, вимагає послідовності й системності у вивченні проблем, а його результативність залежить від якості застосованих методів, технологій та інструментарію для проведення й оцінювання.

Аналіз наукових поглядів дослідників дає можливість зробити висновок, що сутність управлінського підходу полягає у трактуванні моніторингу якості освіти як інтегрованої системи інформаційного забезпечення, яка підтримує процеси управління через збирання, обробку й аналіз даних про стан освітньої системи. Моніторинг виступає як стратегічний інструмент, що сприяє діагностиці поточного стану освітньої системи з прогнозуванням її розвитку та розробкою управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності системи освіти. Його ключова роль зводиться до створення інформаційної бази, яка забезпечує оперативне реагування на зміни та вдосконалення управлінських механізмів на різних рівнях функціонування освіти. Цей підхід підкреслює системність, безперервність і залежність результатів моніторингу від методологічної бази, що робить його не тільки інструментом контролю, але й активним елементом управління, орієнтованим на досягнення стратегічних цілей і забезпечення якості освіти.

4. Системний підхід до моніторингу якості освіти.

Дослідники Г. Єльнікова (2005), І. Проценко (2015), З. Рябова (2004), Л. Сігаєва (2016), Є. Хриков (2016), які представляють системний підхід, концептуалізують моніторинг як інтегровану систему, що поєднує аналіз, оцінку та прогнозування освітніх процесів. Вони акцентують на необхідності всебічного охоплення освітньої діяльності – від ресурсів і процесів до результатів – із забезпеченням стабільної інформаційної основи для ухвалення управлінських рішень. Науковці розглядають моніторинг як багатокomпонентну систему, що функціонує на засадах комплексності й безперервності. Вони підкреслюють його здатність інтегрувати різноманітні аспекти освітньої діяльності, створюючи інформаційну базу для прогнозування розвитку освітньої системи та вдосконалення управлінських стратегій.

Л. Сігаєва (2016) визначає моніторинг як цілеспрямований, структурований процес безперервного відстеження функціонування й еволюції освітньої системи або її окремих складників. Метою цього процесу є забезпечення своєчасного ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на основі аналізу даних і педагогічного прогнозування. Дослідниця трактує моніторинг як складне явище, що охоплює оцінку ресурсів, вкладених в освіту, перебіг освітнього процесу, його результати та зворотний зв'язок. На її думку, моніторинг охоплює широкий спектр процедур, які дають змогу відстежувати динаміку розвитку освітньої системи в певний період, що робить його невід'ємною частиною маркетингу освітніх послуг і системи інформаційного забезпечення управління освітою. Автор виділяє три ключові компоненти моніторингу: аналіз і прогнозування процесів, методи відстеження їхньої динаміки та обробку інформації для розробки рекомендацій і внесення коректив (с. 222). Доповнює цю позицію Г. Єльнікова (2005), яка інтерпретує моніторинг як сукупність процедур, спрямованих на спостереження, оцінку змін керованого об'єкта та їхню орієнтацію на досягнення визначених цілей розвитку. Вона розглядає його як вищий рівень інформаційної

діяльності управління, що формує цілісну систему забезпечення управління та сприяє розвитку універсального управлінського мислення. Моніторинг має конверсійний потенціал, який реалізується через взаємозв'язок з усіма етапами управлінського циклу, утворюючи замкнену систему регулювання. Дослідниця виокремлює такі складники моніторингу: чітко окреслений об'єкт, задані параметри розвитку, критерії оцінки, технології контролю та інформаційна база для досягнення результатів.

Є. Хриков (2016) підтримує ідею комплексності, але розширює її, визначаючи моніторинг як систему заходів із накопичення, обробки, зберігання та передачі інформації, що слугує для вивчення й оцінки якості освітньої підготовки, управлінської діяльності та вдосконалення освітнього процесу на основі виявлених типових особливостей і тенденцій розвитку. Він структурує напрями моніторингу в закладі освіти, до яких відносить моніторинг контексту, ресурсів, перебігу та результатів освітнього процесу. Науковець наголошує, що моніторинг впливає на якість освіти опосередковано (через інформаційне забезпечення управління) і безпосередньо (через управлінські рішення та самі моніторингові процедури).

З. Рябова (2004, 2013) концептуалізує моніторинг як інформаційну систему, що постійно оновлюється завдяки безперервному відстеженню об'єкта за визначеними параметрами й критеріями. Цей процес передбачає контроль, оцінку, корекцію та прогнозування розвитку об'єкта з урахуванням рефлексії всіх учасників освітнього процесу. Вона виокремлює три виміри моніторингу: 1) циклічний процес порівняння і зіставлення стану об'єкта із запланованими показниками та прийняття на цій основі управлінського рішення щодо поточного коригування; 2) інформаційна система збору, обробки, збереження та використання даних про стан керованого об'єкта; 3) технологія вимірювання стану об'єкта. Автор підкреслює зв'язок моніторингу з усіма управлінськими функціями, його роль у створенні об'єктивної основи для прийняття рішень і прогнозування розвитку освітньої системи.

І. Проценко та К. Гудименко (2015) трактують моніторинг як систему збирання, обробки, зберігання та поширення даних про стан освітньої системи або її окремі елементи, спрямовану на інформаційне забезпечення управління. Вони зазначають, що моніторинг дозволяє оцінювати стан об'єкта в реальному часі, прогнозувати його розвиток і враховувати різноманітні об'єкти дослідження: підсистеми освіти, процеси, результати навчальної діяльності, характеристики учасників освітнього процесу, наслідки реформ тощо. Дослідники підкреслюють, що моніторинг формує інформаційну систему, яка постійно поповнюється й підтримує безперервність відстеження через технології вимірювання наявного стану об'єкта.

Отже, можна зробити висновок, що сутність системного підходу полягає у трактуванні моніторингу якості освіти як цілісної, багатокомпонентної системи, яка інтегрує аналіз, оцінку та прогнозування для всебічного охоплення освітньої діяльності. Моніторинг виступає як структурований і безперервний процес, що забезпечує інформаційну основу для управління, спрямований на вдосконалення системи освіти через її комплексне відстеження і корегування. Його виняткова особливість полягає в поєднанні діагностичної, прогностичної та регуляторної функцій, що дозволяє не лише оцінювати стан освіти, а й активно впливати на її розвиток шляхом створення закритого циклу управління. Цей підхід підкреслює трансформаційний потенціал моніторингу, який реалізується через взаємодію всіх елементів освітньої системи й сприяє формуванню стратегічного бачення управління освітою на основі вимірювання об'єктивних даних.

5. Технологічний підхід до моніторингу якості освіти.

Дослідники Д. Бодненко, О. Жильцов та О. Лешинський (2014), В. Приходько (2010; 2011; 2007), М. Фуллан (2000) концептуалізують моніторинг як технологічний процес вимірювання й оцінки якості освіти, що спирається на різноманітні методики та інструменти для накопичення й аналізу даних. Вони акцентують на значенні систематизації отриманих відомостей і регулярного представлення результатів моні-

рингу як передумови ефективного управління системою освіти.

Група науковців, до якої входять Д. Бодненко, О. Жильцов, О. Лешинський і Н. Мазур (2014), трактує моніторинг як ієрархічно структуровану систему діагностичних процедур, що ґрунтується на застосуванні об'єктивних методів для визначення показників якості освіти. Цей підхід дозволяє сформулювати цілісний набір критеріїв, які відтворюють стан освітньої системи, її якісні та кількісні зміни, а також забезпечують упорядкування даних про її функціонування й розвиток. Дослідники наголошують, що моніторинг сприяє чіткому й періодичному представленню інформації про процеси, що відбуваються в системі освіти, створюючи інформаційну базу для аналізу, прогнозування розвитку освітньої системи та розробки управлінських стратегій (с. 10).

В. Приходько (2007, 2010, 2011) розглядає моніторинг якості освіти як інноваційний технологічний механізм, спрямований на орієнтацію освітньої системи та педагогічного процесу на досягнення високих результатів через обґрунтовані управлінські рішення, що реалізуються на різних рівнях державного регулювання якості освіти. Він наголошує на ролі спеціалізованого інструментарію та механізмів контролю, які підвищують інноваційний потенціал педагогічної практики й забезпечують інформаційно-кореляційний супровід освітньої діяльності. За його концепцією, моніторинг утілюється через систематичне збирання й узагальнення даних за визначеними параметрами, що слугують для діагностики проблем і формування рекомендацій для управлінських рішень. Автор обґрунтовує теоретичні й практичні основи моніторингу, звертаючи увагу на його природу, цілі, умови застосування і суб'єктів, які його використовують, підкреслює його універсальність як засобу запобігання негативним явищам у системі освіти й управління.

М. Фуллан (2000) інтерпретує моніторинг якості освіти як технологію контрольно-аналітичного спрямування, що забезпечує безперервне накопичення даних про функціонування всіх рівнів освітньої сфери, їх

обробку, структуроване спостереження, організацію зворотного зв'язку та оцінку відповідності освітнього процесу бажаним результатам. Він зазначає, що моніторинг сприяє вдосконаленню управлінських структур, трансформації освітньої системи та розробці науково обґрунтованих пропозицій для підвищення її результативності, що робить його незамінним інструментом у реформуванні освіти.

Вищезазначене дає можливість зробити висновок, що сутність технологічного підходу полягає у трактуванні моніторингу якості освіти як структурованого, технологічно обґрунтованого процесу вимірювання й оцінки, що забезпечує систематичне накопичення, аналіз і представлення даних для управління та вдосконалення освітньої системи. Моніторинг виступає як інноваційна система діагностичних і контрольно-аналітичних процедур, що базується на спеціалізованому інструментарії й методах, спрямованих на досягнення результатів через об'єктивне відтворення стану освіти й прогнозування її розвитку. Його особливість полягає в практичній орієнтації на підвищення ефективності управління та реформування освіти шляхом упорядкування інформації, організації зворотного зв'язку та розробки рекомендацій. Цей підхід підкреслює універсальність і перетворювальний потенціал моніторингу, який служить не лише для оцінки стану освітньої системи, а й для активного впливу на якість освіти.

Отже, аналіз проблематики моніторингу в освітній сфері, зокрема щодо забезпечення її якості, виявив наявність численних невирішених аспектів як методологічного, так і практичного спрямування. Сучасна педагогічна наука досі не виробила однозначного тлумачення моніторингу якості освіти ні в контексті формування його чіткої дефініції, ні в аспекті розробки його цілісної концептуальної моделі. Це пояснюється тим, що моніторинг освітніх систем – досить складне явище, як і сама система освіти. Водночас, досліджуючи підходи до осмислення сутності моніторингу якості освіти, було виявлено низку спільних характеристик, що простежуються в його визначеннях, а саме: безперервне спостереження, аналіз і оцінка стану об'єкта з подальшим ухваленням оперативних управлін-

ських рішень, функціонування як інформаційної системи, наявність зворотного зв'язку в механізмах управління освітою, орієнтація на стандартизацію, відстеження, регулювання й передбачення перспективи розвитку об'єкта.

У контексті цього наукового дослідження вважаємо за потрібне здійснити подальше уточнення поняття «моніторинг якості освіти» як систематичного, комплексного і безперервного процесу спостереження, збору, аналізу та інтерпретації даних про стан освітньої системи та відстеження тенденцій розвитку якості освіти на національному, регіональному та інституційному рівнях, спрямованого на оцінку відповідності освітніх послуг та результатів освітньої діяльності вимогам законодавства та встановленим стандартам, потребам стейкхолдерів і суспільства.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу систематизувати й узагальнити основні підходи до осмислення сутності моніторингу якості освіти в сучасному науковому дискурсі. Аналіз наукових джерел засвідчив, що моніторинг якості освіти є інтегрованою системою, яка поєднує в собі безперервне спостереження, аналіз стану об'єкта, прогнозування його розвитку та обґрунтування управлінських рішень. Ці спільні риси прослідковуються у визначених нами інформаційно-статистичному, прогностично-продуктивному, управлінському, системному та технологічному підходах, які підкреслюють роль моніторингу як інструменту забезпечення відповідності освітніх послуг національним і європейським стандартам якості, а також потребам суспільства й зацікавлених сторін. На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу ми запропонували власне визначення моніторингу якості освіти як систематичного, комплексного та безперервного процесу, що охоплює збирання, обробку й інтерпретацію даних про стан освітньої системи на різних рівнях її функціонування. Цей процес спрямований на оцінювання відповідності результатів освітньої діяльності нормативним вимогам, стандартам і суспільним очікуванням, що підкреслює його діагностично-прогностичний потенціал. Таке тлумачення відтворює інтегративний характер моніторингу, поєднуючи емпіричний збір даних,

системний аналіз і технологічні процедури, що забезпечує цілісне бачення означеної проблеми. Таким чином, моніторинг виступає не лише як механізм оцінки поточного стану освіти, а і як стратегічний засіб її вдосконалення в умовах сучасних викликів, зокрема інтеграції України до європейського освітнього простору.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у розробці єдиної концептуальної моделі моніторингу якості освіти, яка б інтегрувала різні підходи до дослідження

цього феномену, створення універсального інструментарію моніторингу, адаптованого до потреб різних суб'єктів освітнього процесу, здійснення порівняльного аналізу вітчизняних і закордонних практик моніторингу, що дасть змогу адаптувати кращі європейські зразки до національного контексту, сприятиме формуванню ефективної системи моніторингу якості освіти, здатної забезпечити її сталий розвиток і конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Література

- Барна М. Ю., Медвідь Л. Г. Внутрішній моніторинг як інструмент оцінювання якості освітнього процесу. *Magyar Tudományos Journal*. 2020. № 45. С. 30–34;
- Барна М., Гірний О. Педагогічний моніторинг якості навчальних досягнень учнів. *Управління освітою*. 2006. № 5. С. 23–28.
- Бодненко Д. М., Жильцов О. Б., Лещинський О. Л., Мазур Н. П. Моніторинг навчальної діяльності : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
- Вимірювання в освіті : підручник / за ред. О. В. Авраменко. Кіровоград : Лисенко В. Ф., 2011. 360 с.
- Денисова А. В. Організаційно-педагогічні умови моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі професійної освіти : дис. ... д-ра філософії : спец. 011 – Освітні, педагогічні науки. Київ, 2022. 380 с.
- Енциклопедія освіти / акад. АПН України В. Г. Кремень (голов. ред.). 2-ге ви., доповнене та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
- Ельникова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2005. 446 с.
- Завгородня Т. К. Зарубіжний досвід моніторингу якості вищої освіти в дослідженнях вітчизняних науковців. *Педагогічний альманах*. 2020. Вип. 45. С. 165–171.
- Ілійчук Л. В. Моніторинг як важлива складова системи забезпечення якості вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021а. №7–8 (193–194). С. 73–77. DOI : <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242601>
- Ілійчук Л. В. Моніторинг якості освіти : концептуальні підходи та проблеми класифікації. *Нова педагогічна думка*. 2021б. Т. 108. № 4. С. 42–48. DOI : <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-108-4-16-19>
- Коваленко О. Моніторинг як функціональна складова адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних кадрів : теоретичний аспект. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 12 (30). С. 167–176.
- Локшина О. І. Становлення та розвиток моніторингу якості освіти : світовий вимір. *Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи* / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. С. 28–39.
- Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 292 с.
- Лукіна Т. О. Моніторинг в освіті. *Енциклопедія освіти* / Академія педагогічних наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 588–589.
- Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти як інформаційна основа управління освітою в Україні. *Педагогічна і психологічна наука в Україні : зб. наук. праць* : у 5 т. Київ : Педагогічна думка, 2007. Т. 2. С. 134–145.
- Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти : теорія і практика. Київ : «Шкіл-світ», 2006. 128 с.

- Лукіна Т. О. Управління якістю загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2020. 230 с.
- Ляшенко О. І. Концептуальні засади моніторингу якості освіти. *Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи* / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. С. 21–27.
- Маноха І. Моніторинг якості освіти як системна складова стратегічного менеджменту в освіті. *Вища освіта України*. 2007. № 3. С. 402–408.
- Пасічник Н. Моніторинг якості освіти як комплексне оцінювання освітнього процесу. *Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 121 (1). С. 50–55.
- Приходько В. М. Моніторинг якості освіти та виховної діяльності навчального закладу : навч.-метод. посіб. для вчителя. Харків : Основа : Тріада+, 2007. 144 с.
- Приходько В. М. Моніторинг якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу : педагогічні основи й управлінський аспект : монографія. Запоріжжя : К.І.С., 2011. 460 с.
- Приходько В. М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях) : науково-методичний посібник. Запоріжжя : Приходько В. М., 2010. 215 с.
- Проценко І. І., Гудименко К. М. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4 (48). С. 247–254.
- Рябова З. В. Моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів загальноосвітнього навчального закладу : науково-методичний посібник. Харків : Гімназія, 2004. 72 с.
- Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління навчальним закладом : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 268 с.
- Сігаєва Л. Сучасні підходи до якості освіти : теоретичний аспект. *Професійна освіта : методологія, теорія та технології*. 2016. Вип. 4. С. 213–229.
- Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Львів : Літопис, 2000. 272 с.
- Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навчальний посібник. Київ : Знання, 2016. 395 с.

References

- Avramenko, O. V. (Ed.). (2011). *Measurement in education: A textbook*. Kirovohrad : Lysenko V. F. (ukr).
- Barna, M. Y., & Medvid, L. G. (2020). Internal monitoring as a tool for assessing the quality of the educational process. *Magyar Tudományos Journal*, (45), 30–34 (ukr).
- Barna, M., & Hirnyi, O. (2006). Pedagogical monitoring of the quality of students' academic achievements. *Education management*, (5), 23–28 (ukr).
- Bodnenko, D. M., Zhylytsov, O. B., Leshchynskyi, O. L., & Mazur, N. P. (2014). *Monitoring of educational activities: A textbook*. Kyiv: Kyiv University named after Borys Grinchenko (ukr).
- Denysova, A. V. (2022). *Organizational and pedagogical conditions for monitoring the quality of professional development of specialists in vocational education* (Doctoral dissertation) (ukr).
- Fullan, M. (2000). *Forces of change: Measuring the depth of educational reforms* : Litopys (ukr).
- Ilichuk L. V. (2021) Education quality monitoring: conceptual approaches and classification of problems. *New Pedagogical Thought*, 108(4), 42–48 <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-108-4-16-19> (ukr).
- Ilichuk L. V. (2021) Monitoring as an important component of the quality assurance system of higher education. *Youth and the Market*, 7–8(193–194), 73–77 <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242601> (ukr).
- Khrykov, Y. M. (2016). *Management of an educational institution: A textbook* : Znannia (ukr).
- Kovalenko, O. (2024). Monitoring as a functional component of adaptive management of the professional development of scientific-pedagogical staff: A theoretical aspect. *Bulletin of Science and Education: Pedagogy Series*, (12), 167–176 (ukr).
- Kremen, V. H. (ed. chief). (2021). *Encyclopedia of Education / Academician of the Academy of Sciences of Ukraine ; 2nd ed., supplemented and revised. : Yurinkom Inter* (ukr).

- Lokshyna, O. I. (2004). The formation and development of monitoring the quality of education: A global perspective. In O. I. Lokshyna (Ed.), *Monitoring the quality of education: Global achievements and Ukrainian perspectives* : K.I.S., 28–39 (ukr).
- Lukina, T. O. (2004). *State management of the quality of general secondary education in Ukraine* : NADU Publishing (ukr).
- Lukina, T. O. (2006). *Monitoring the quality of education: Theory and practice* : Shkil-Svit (ukr).
- Lukina, T. O. (2007). Monitoring the quality of education as an informational basis for education management in Ukraine. In *Pedagogical and psychological science in Ukraine: Collection of scientific works* (Vol. 2.). Kyiv : Pedagogical Thought, 134–145 (ukr).
- Lukina, T. O. (2020). *Management of the quality of general secondary education: A teaching and methodological guide*. Kyiv : Pedagogical Thought (ukr).
- Lukina, T. O. (2021). Monitoring in education. In V. Kremen (Ed.), *Encyclopedia of education* : Yurinkom Inter, 588–589 (ukr).
- Liashenko, O. I. (2004). Conceptual foundations of monitoring the quality of education. In O. I. Lokshyna (Ed.), *Monitoring the quality of education: Global achievements and Ukrainian perspectives* : K.I.S., 21–27 (ukr).
- Manokha, I. (2007). Monitoring the quality of education as a systemic component of strategic management in education. *Higher Education of Ukraine*, (3), 402–408 (ukr).
- Pasichnyk, N. (2013). Monitoring the quality of education as a comprehensive assessment of the educational process. *Scientific Notes of Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko: Pedagogical Sciences Series*, 121(1), 50–55 (ukr).
- Protsenko, I. I., & Hudymenko, K. M. (2015). Monitoring as a tool for determining the quality of education. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, (4), 247–254 (ukr).
- Prykhodko, V. M. (2007). Monitoring the quality of education and upbringing activities of an educational institution: A teaching and methodological guide for teachers : Osnova, Triada+ (ukr).
- Prykhodko, V. M. (2010). Paradigms of monitoring the quality of education and the pedagogical process (in questions and answers); A scientific and methodological guide : Prykhodko V. M. (ukr).
- Prykhodko, V. M. (2011). Monitoring the quality of educational activities of a general educational institution: Pedagogical foundations and managerial aspects : K.I.S. (ukr).
- Riabova, Z. V. (2004). Monitoring the development of students' educational activities in a general educational institution: A scientific and methodological guide : Gymnasium (ukr).
- Riabova, Z. V. (2013). Scientific foundations of marketing management of an educational institution : Pedagogical Thought (ukr).
- Sihaieva, L. (2016). Modern approaches to the quality of education: A theoretical aspect. *Professional Education: Methodology, Theory, and Technologies*, (4), 213–229 (ukr).
- Yelnikova, H. V. (2005). Scientific foundations of adaptive management of general secondary education institutions (Doctoral dissertation) (ukr).
- Zavhorodnia, T. K. (2020). Foreign experience in monitoring the quality of higher education in the studies of Ukrainian researchers. *Pedagogical Almanac*, (45), 165–171 (ukr).

MONITORING THE QUALITY OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Liubomyra Iliichuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Primary Education and Educational Innovations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua

The article is devoted to the analysis of the concept of «monitoring the quality of education» in the context of modern scientific discourse, aiming to clarify its essence, content, and rationale for application in pedagogical science and practice. The study is driven by Ukraine's aspiration for European integration and the

recognition of quality education as a crucial factor in the socio-economic development of the state, which underscores the need for effective mechanisms to assess and enhance the educational system. The purpose of the article is to systematize approaches to defining monitoring the quality of education and to develop an original interpretation of this concept. The research methods employed enabled an assessment of the current state of the studied issue, a comparison of scientific concepts, and the formation of a holistic understanding of the essence of the monitoring the quality of education phenomenon. The analysis of scholarly works has demonstrated that monitoring encompasses the collection, processing, and analysis of data on the state of education, forecasting its development, and the formulation of managerial decisions. The objects of monitoring include educational systems at various levels, learning outcomes, characteristics of process participants, resources, and organizational aspects. It has been established that monitoring serves as a system for evaluating the compliance of education with standards and stakeholders' needs.

The research findings reveal the multifaceted nature of approaches to monitoring the quality of education, which have been systematized into the following categories: informational-statistical, prognostic-productive, managerial, systemic, and technological. The primary outcome of the study is the author's definition of monitoring the quality of education as a systematic, comprehensive, and continuous process of observation, data collection, analysis, and interpretation regarding the state of the educational system and the identification of trends in education quality development at the national, regional, and institutional levels. This process is aimed at evaluating the compliance of educational services and outcomes with legislative requirements, established standards, and the needs of stakeholders and society. The conclusions emphasize the integrative role of monitoring as both a diagnostic tool and a means of strategically improving the education system in the context of Ukraine's European integration.

Keywords: monitoring, quality of education, monitoring the quality of education, education standards, European integration.

Стаття надійшла до редакції / Received 09.03.2025

Прийнята до друку / Accepted 25.04.2025

Унікальність тексту 97,6 % («StrikePlagiarism» ID 331142076)

© Ілійчук Любомира Василівна, 2025

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2025-12-2>

УДК 37:004.946.5:316.772.5-049.5

Маріанна Василівна Швардак

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9560-9008>

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту,

Мукачівський державний університет

м. Мукачево, Україна

anna-mari_p@ukr.net

КІБЕРБЕЗПЕКА У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Науково-методична стаття присвячена аналізу загроз кібербезпеці у цифровому освітньому просторі задля визначення ефективних стратегій його захисту засобами комплексного підходу. Кібербезпеку в умовах цифрового освітнього простору визначено як комплекс заходів, спрямованих на захист інформації, технологій та користувачів, які взаємодіють у середовищі онлайн-освіти. Видами кібербезпеки визначені: мережева безпека, безпека даних, хмарна безпека, безпека кінцевих пристроїв, соціальна інженерія та кібергігієна, захист від DDoS-атак, криптографічний захист, правовий аспект